

**ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН В СФЕРІ ІНФОРМАЦІЙНИХ КОМУНІКАЦІЙ
ПРО СТАН НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ ЄС****LEGAL REGULATION OF RELATIONS IN THE FIELD OF INFORMATION
COMMUNICATIONS ON THE ENVIRONMENT BY EU LAW**

Качурінер В.Л., кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародного права та порівняльного правознавства
Міжнародний гуманітарний університет

Стаття присвячена висвітленню особливостей правового регулювання відносин в сфері інформаційних комунікацій про стан навколишнього середовища в законодавстві ЄС. Регулювання цієї сфери характеризується розширенням правових вимог по охороні навколишнього середовища в діяльності промислових підприємств із застосуванням безпечних технологій та превентивних заходів у їх функціонуванні, з обов'язковим залученням громадськості в забезпеченні охорони довкілля шляхом надання доступу до екологічної інформації.

В статті проаналізовано основні положення Орхуської Конвенції та її основні принципи: принцип доступу до інформації про стан навколишнього середовища; принцип участі громадськості у процесі прийняття рішень; принцип доступу до правосуддя.

Держави повинні забезпечити, щоб державні органи мали у своєму розпорядженні екологічну інформацію, яка стосується роду їх діяльності, було створено обов'язкові системи для забезпечення належного надходження в державні органи інформації з запланованих та здійснюваних заходів, які можуть істотно впливати на навколишнє середовище.

Законодавство ЄС передбачає використання інформаційних комунікацій, комп'ютерних телекомунікацій та електронних технологій щодо доступу до інформації про стан навколишнього середовища. Для цього держави-учасниці ЄС вживають необхідні заходи для забезпечення володіння екологічною інформацією, а також подальшого поширення такої інформації за допомогою інформаційних комунікацій.

Проаналізовано важливий інформаційний інструмент – PRTR. PRTR являє собою екологічну базу даних або опис потенційно небезпечних хімічних речовин та забруднювачів, що викидаються в атмосферу, що скидаються у воду та ґрунт, що переносяться з тієї чи іншої території для переробки або видалення. В деякі PRTR також вносяться оцінки викидів з дифузних джерел, таких як сільське господарство і транспорт.

В статті зазначено, що для розвитку права на екологічну інформацію в Україні, необхідно здійснити аналіз та виважену гармонізацію із законодавством ЄС. Цей процес має відбуватися вибірково й враховувати місцеві умови, національні інтереси та пріоритети.

Ключові слова: Європейський Союз, охорона навколишнього середовища, інформування громадян, екологічна інформація, екологічне законодавство.

The article is devoted to the peculiarities of the legal regulation of relations in the field of information communications on the state of the environment in EU legislation. Regulation in this area is characterized by the expansion of legal requirements for environmental protection in the activities of industrial enterprises with the use of safe technologies and preventive measures in their operation, with the mandatory involvement of the public in environmental protection by providing access to environmental information.

The article analyzes the main provisions of the Aarhus Convention and its main principles: the principle of access to information on the state of the environment; the principle of public participation in the decision-making process; the principle of access to justice.

States should ensure that public authorities have environmental information relevant to the nature of their activities, and that mandatory systems are in place to ensure that public authorities receive adequate information on planned and ongoing activities that may have a significant effect on the environment.

EU law provides for the use of information communications, computer telecommunications and electronic technologies to access information on the state of the environment. To this end, the EU Member States shall take the necessary measures to ensure the possession of environmental information, as well as the further dissemination of such information through information communications.

An important information tool is PRTR. A PRTR is an environmental database or inventory of potentially hazardous chemical substances and/or pollutants released to air, water and soil and transferred off-site for treatment or disposal.

The article states that in order to develop the right to environmental information in Ukraine, it is necessary to carry out an analysis and balanced harmonization with EU legislation.

Key words: European Union, environmental protection, informing citizens, ecological information, ecological legislation.

Захист довкілля є одним із пріоритетних напрямів діяльності Європейського Союзу, що й визначає компетенцію ЄС в сфері охорони довкілля та обумовлює прийняття значної кількості загальноєвропейських нормативних актів. Розвиток європейського екологічного права характеризується пошуком оптимальних підходів до вирішення складних проблем управління природними ресурсами та оптимізації інформування громадян про стан навколишнього середовища.

Держави сприяють інформуванню суспільства шляхом надання широкого доступу до екологічної інформації. На III Софіївській конференції міністрів охорони навколишнього природного середовища країн Європи у 1995 році були прийняті керівні принципи доступу до екологічної інформації. У червні 1998 року на IV Конференції міністрів захисту довкілля, яка відбулась у м. Орхус (Данія), 35 країн Європи підписали Конвенцію про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля [1], яка згодом була ратифікована і Європейським

Союзом, й Україною, а отже, подальший аналіз положень цієї Конвенції є спільним як для ЄС, так і для України. Пунктом 3 ст. 2 Орхуської конвенції наведено перелік тієї інформації, яку слід вважати екологічною. Отже, це інформація про: стан складових навколишнього середовища та їх взаємодія: стан атмосфери і повітря, стан води, стан ґрунту, стан землі, стан ландшафтів, стан природних об'єктів, біологічне різноманіття та його компоненти, включаючи генетично змінені організми; фактори, що впливають чи здатні вплинути на складові навколишнього природного середовища: природного середовища: речовини, енергія, шум, випромінювання; види діяльності, які впливають чи можуть вплинути на складові навколишнього природного середовища; заходи, які впливають чи можуть вплинути на складові навколишнього природного середовища: адміністративні заходи, угоди в галузі навколишнього середовища, екологічна політика, законодавство, плани, програми, обґрунтування для прийняття екологічних рішень; аналіз затрат і результатів та інший економічний аналіз та припущення, використані в процесі прийняття рішень з питань, що сто-

суються навколишнього природного середовища; стан здоров'я та безпеки людей, умови життя, стан об'єктів культури і споруд тією мірою, якою на них впливає або може вплинути стан складових навколишнього природного середовища [2, с. 98].

Зупиняючись на основних положеннях Орхуської Конвенції можна зробити висновок, що Конвенція базується на трьох основних принципах, тісно пов'язаних між собою.

1. Принцип доступу до інформації про стан навколишнього середовища. Конвенція дає широке поняття екологічної інформації, яке охоплює не тільки стан складових навколишнього середовища, таких як повітря, вода, ґрунт, ландшафт, біологічні різновиди, включаючи генетично видозмінені організми; а й такі фактори-речовини як енергія, шум і випромінювання, а також діяльність або заходи, включаючи адміністративні заходи, угоди в галузі навколишнього середовища, політику, законодавство, плани і програми, що впливають або можуть впливати на складові навколишнього середовища, дані економічного аналізу; стан здоров'я та безпеки людей, умови їхнього життя; стан об'єктів культури тією мірою, якою на них впливає або може вплинути стан навколишнього середовища. Важливим є те, що інформацію можна отримати без обґрунтування інтересу мати її, а також саме у такій формі, в якій вона запитується, і якомога швидко, але не пізніше, ніж за чотири тижні. Зацікавлена особа, що подала заяву має бути проінформована про будь-яке подовження строків і про причини, які є підставою для цього. У Конвенції визначено підстави для відмови надати інформацію, серед яких є очевидність необґрунтованості або несформульованості запиту та/або незавершеність матеріалів, щодо яких складено запит. У запиті про надання екологічної інформації також може бути відмовлено, якщо її оприлюднення може негативно вплинути на конфіденційність діяльності державних органів, міжнародні відносини, національну оборону або державну безпеку, відправлення правосуддя, конфіденційність комерційної та промислової інформації, особистих даних, права інтелектуальної власності та ін. Конфіденційною не може бути інформація про шкідливі викиди у навколишнє середовище. У тих випадках, коли виникає загроза навколишньому середовищу або здоров'ю людини в результаті її діяльності або внаслідок природних явищ, вся інформація, яка могла б дати можливість громадськості вжити заходів для запобігання або зменшення шкоди, має поширюватися негайно. Сторони Конвенції мають організувати ведення списків, реєстрів, забезпечувати громадськості безкоштовний доступ до них. Кожна з країн, яка приєдналася до Конвенції, повинна забезпечувати поступове збільшення інформації в електронних базах даних, які мають бути легкодоступними для широкого загалу. Відповідно до положень Конвенції інформація, яка є доступною через публічні мережі зв'язку для широкого кола громадськості має, зокрема, включати: звіти про стан навколишнього середовища, тексти законодавчих актів з питань, що стосуються довкілля, документи з питань політики, плани та програми, що стосуються навколишнього середовища або мають до нього відношення, природоохоронні угоди та іншу інформацію, що може сприяти застосуванню національного законодавства для виконання положень Конвенції.

2. Принцип участі громадськості у процесі прийняття рішень. Зацікавлена громадськість має адекватно, своєчасно й ефективно інформуватися про рішення влади, що стосуються навколишнього середовища. Зокрема, відповідно до Конвенції, це інформація про вид діяльності, стосовно якого буде прийматись рішення, характер таких рішень, процедуру, час і місце їх прийняття, а також, про державний орган, відповідальний за прийняття рішень та, головне, про можливість участі громадськості у прийнятті вищезазначених рішень. При цьому, з метою забезпечення

найбільш ефективної участі громадськості в процесі прийняття рішень стосовно довкілля, положеннями Конвенції передбачено необхідність забезпечення для інформування громадськості достатнього для цього часу.

3. Принцип доступу до правосуддя. Кожний громадянин, який вважає, що його право на інформацію або на участь у прийнятті рішень порушено, може оскаржити прийняте рішення в суді або іншому незалежному та неупередженому органі. Конвенція вимагає, щоб процедура перегляду рішення в суді була швидкою і не потребувала б оплати, або така оплата була б невисокою. Рішення, що приймаються судом є обов'язковими для виконання державним органом, який володіє відповідною інформацією. Відповідні представники зацікавленої громадськості, які виявляють достатню заінтересованість або вважають, що порушення прав мало місце, також мають доступ до правосуддя. Наявність заінтересованості, як відповідність громадських організацій певним критеріям, визначається згідно з національним законодавством [3]. Конвенцією задекларовано, що сторони повинні розглянути питання щодо створення механізмів усунення або послаблення фінансових та інших перешкод на шляху до правосуддя. Подібні механізми є найменш підготовленими до впровадження в Україні. Безперечно, Орхуська Конвенція сьогодні – є найважливішим документом, який спрямований на забезпечення та реалізацію екологічних прав кожної людини.

Однак, слід зазначити, що перші кроки до прийняття важливих нормативних актів в сфері захисту екологічних прав, зокрема права доступу до екологічної інформації, що зараз є першим із принципів, на яких базується Орхуська Конвенція, Європейський Союз здійснив завдогу до затвердження ним наведеної Конвенції. Так, принцип участі та інформування громадян знаходить свої джерела у вторинному праві Європейського Союзу. Так, Директива 2003/4/ЄС [4, р. 26-32] гарантує право на доступ до екологічної інформації, наявної в державних органах та викладаються основні умови і практичні механізми її здійснення; забезпечення екологічної інформації поширення екологічної інформації серед громадськості з метою досягнення максимально можливої доступності до неї.

Мета Директиви 2003/4/ЄС гарантувати право на доступ до екологічної інформації, а також забезпечити систематичність та розширення меж розповсюдження екологічної інформації для громадськості. Для цього Директива передбачає використання комп'ютерних телекомунікацій та/або електронних технологій. Для цього держави-учасниці вживають всіх необхідних заходів для забезпечення володіння державними органами екологічною інформацією, а також подальшого поширення такої інформації за допомогою комп'ютерних телекомунікацій та/або електронних технологій, якщо вони доступні. Згідно Директиви інформацією, до якої має надаватися доступ, зокрема, є: тексти міжнародних угод, конвенцій та угоди Співтовариства, національне, регіональне та місцеве законодавство в сфері навколишнього середовища; державна політика, програми та плани відносно довкілля; доповіді держав відносно стану навколишнього середовища (мають бути опубліковані, принаймні, кожні 4 роки); дані відносно дій, що впливають на довкілля та інше.

Відповідно до положень Директиви 2003/4/ЄС держави-члени повинні гарантувати доступність та відкритість екологічної інформації, що зберігається державним органом влади або для державних органів, кожній особі, яка звертається із відповідним запитом. При цьому особі, що звертається не має потреби формулювати свою зацікавленість. Для виконання гарантій, наведених вище, Сторони зобов'язані забезпечити щоб: службові особи підтримували громадськість у доступі до інформації; перелік державних органів був доступний широкому колу громадськості; були визначені практичні заходи для забезпечення можливості ефективної реалізації права на доступ до

екологічної інформації. Певним нововведенням є те, що держави-члени забезпечують, щоб державні органи влади належним чином інформували громадськість про права, якими вона володіє згідно з цією Директивою, і надавали інформацію і поради з цією метою. Проте, Директива 2003/4/ЄС регламентує, що у випадку, коли запит сформульовано дуже загально, державний орган влади звертається до особи з проханням уточнити запит та допомагає їй це зробити, зокрема, шляхом надання інформації щодо користування державними реєстрами. Директива передбачає випадки, коли запит на отримання екологічної інформації може бути відхилений, які загалом відповідають положенням Орхуської Конвенції. При цьому, зазначається, що у кожному окремому випадку, державним органам слід порівнювати зацікавленість громадськості у розкритті інформації та інтерес, який є підставою для відмови (ставити пріоритети). Директива передбачає заборону відхилити запит, якщо він пов'язаний із інформацією щодо викидів у навколишнє середовище.

Щодо оплатності надання екологічної інформації, то Директивою передбачено, що відповідні державні органи можуть встановлювати плату за надання будь-якої інформації, але така плата не повинна перевищувати розумного розміру. При цьому, має бути опубліковані тарифи такої оплати, а також інформацію про умови, за яких плата може стягуватись. Значна частина Директиви 2003/4/ЄС присвячена одному із трьох основних принципів, на яких базується Орхуська Конвенція, а саме, принципу «доступ громадськості до правосуддя». Відповідно до положень Директиви держави-учасниці забезпечують, щоб будь-яка особа, що звертається, і яка вважає, що її запит на інформацію був проігнорований, щодо запиту якої неправильно було надано відмову (повністю чи частково), або яка отримала неналежну відповідь чи її запит не був розглянутий згідно з положеннями Директиви, мала доступ до процедури перегляду дій чи бездіяльності цим чи іншим державним органом влади чи до адміністративного розгляду незалежним і неупередженим органом, створеним згідно із законом. Положення Директиви відносно швидкості та безкоштовності (помірності плати) процедури такого перегляду також цілком відповідають Орхуській Конвенції. Окрім процедури перегляду, держави-члени мають забезпечити, щоб особа, що звертається, мала доступ до процедури розгляду судом чи будь-яким іншим незалежним і неупередженим органом, створеним згідно із законом, у яких можуть бути розглянуті дії чи бездіяльність відповідних державних органів влади, та рішення яких можуть бути остаточними. При цьому остаточні рішення є обов'язковими для виконання державного органу влади, що має інформацію. Державам-членів також дозволено передбачити, щоб треті сторони, яких звинувачують у розкритті інформації, також мали доступ до правового засобу захисту. Директива 2003/4/ЄС регламентує обов'язковість забезпечення державами-членами того, щоб інформація не була застарілою, була точною та порівнюваною.

Судова практика вже зараз налічує 741 справу, яку розглянуто з урахуванням Директиви 2003/4/ЄС [5, 6, 7]. З цією метою використовують, зокрема, комп'ютерні телекомунікації і/або електронну техніку.

Наступним важливим інформаційним інструментом є Європейський реєстр викидів та перенесення забруднюючих речовин (PRTR). PRTR являє собою національну або регіональну базу екологічних даних або опис потенційно небезпечних хімічних речовин та (або) забруднюючих речовин, що викидаються в атмосферу, воду або ґрунт і транспортуються з території підприємств для обробки та утилізації [8].

Дані PRTR повідомляються громадськості у вигляді публікованих документів, річних звітів, через інтернет і на компакт-дисках. PRTR служить важливим інструментом державної екологічної політики в цілому, що стиму-

лює підприємства, що повідомляють дані, до скорочення забруднення і дозволяє заручитися підтримкою широкої громадськості при проведенні державної екологічної політики. Держава може встановити довгострокові національні цілі охорони навколишнього середовища в підтримку сталого розвитку та використовувати PRTR як важливий інструмент, що дозволяє об'єктивно оцінити, наскільки добре виконуються ці цілі.

У країнах, де існує система PRTR, ця інформація спонукає компанії боротися з таким марнотратством. В результаті, одночасно виключаються непотрібні статті витрат, підвищується ефективність і зменшується шкода, заподіяна навколишньому середовищу. Результати PRTR допомагають точно визначити першочергових кандидатів на впровадження технологій більш чистого виробництва.

Європейське Агентство з питань довкілля забезпечує осіб, відповідальних за прийняття політичних рішень, а також громадськість надійною та достовірною інформацією про стан довкілля. Це один з основних інформаційних інструментів в сфері охорони навколишнього середовища.

Правову базу для діяльності Агентства складає Регламент № 1210/90 від 7 травня 1990 р. про заснування Європейського агентства з навколишнього середовища і Європейської мережі інформації та спостереження за довкіллям, змінений Регламентом (ЄС) № 401/2009 Європейського парламенту та Ради від 23 квітня 2009 року [9, р. 1]. Штаб-квартира була визначена в Копенгагені. Агентство виконує наступні функції:

- забезпечує ЄС та держав-членів об'єктивною екологічною інформацією; реєстрація, зіставлення і оцінка інформації про стан навколишнього середовища; участь в інформаційному обміні і забезпечення порівнянності одержуваної екологічної інформації на європейському рівні; забезпечення широкого поширення достовірної інформації про стан навколишнього середовища та про результати досліджень у галузі екології;

- координація Європейської мережі інформації та спостереження за довкіллям, сприяння у інкорпорації її в міжнародні системи моніторингу, сприяння державам-членам у становленні систем моніторингу довкілля та консультування держав-членів з даних питань;

- удосконалення методів оцінки вартості збитку, превентивних і відновлювальних заходів;

- участь у міжнародному співробітництві.

Безперечно, пласт уніфікованого законодавства ЄС у сфері захисту прав на екологічну інформацію набагато ширший. Однак згадані директиви є епохальними, бо саме вони заклали засади подальшого розвитку права ЄС у цій сфері.

У системі забезпечення екологічної безпеки провідна роль належить екологічній інформації. Перш за все така інформація є необхідною для підготовки та прийняття господарських, управлінських та інших рішень, реалізація яких пов'язана з негативним впливом людської діяльності на стан довкілля. Екологічна інформація може бути використана громадянами для захисту своїх екологічних прав, а також, як підстава для втручання у незадовільну природоохоронну діяльність держави, підприємницьких структур, особливо якщо останні не виконують покладені на них законодавством завдання. В Україні визначення поняття «інформація» закріплено у ряді законодавчих актів. Однак, найбільш загальне визначення, що охоплює усі види інформації, подано у Законі України «Про інформацію». Згідно з цим Законом інформація – це документовані або публічно оголошені відомості про події та явища, що відбуваються у суспільстві і державі та навколишньому природному середовищі. Класифікацію інформації на законодавчому рівні закріплено також у Законі України «Про інформацію» [10] від 02.10.1992 р., у якому йдеться не лише про види інформації, а й про її галузі. Стаття 3 вищезгаданого закону закріплює обов'язок держави постійно дбати про своєчасне створення, належне функ-

ціонування і розвиток інформаційних систем, мереж, банків і баз даних у всіх напрямках інформаційної діяльності, що цілком відповідає встановленому Директивою 2003/4/ЄС [4] обов'язку держав-членів вживати всіх необхідних заходів для того, щоб відповідні державні органи володіли інформацією, та така інформація була систематизованою, точною й актуальною. Держава гарантує свободу інформаційної діяльності в цих напрямках всім громадянам та юридичним особам в межах їх прав і свобод, функцій і повноважень. Загалом, у державі існує досить розвинута система нормативних актів з питань збирання, накопичення, поширення та доступу до екологічної інформації. Серед таких є, зокрема, Закон України «Основні законодавства про охорону здоров'я» [11], адже, як відомо стан навколишнього середовища є важливим фактором, що впливає на стан здоров'я людини. В Законі визначено, що серед основних засобів, які забезпечує право громадян на охорону здоров'я від несприятливого впливу довкілля, є право людини на достовірну і своєчасну інформацію про стан свого здоров'я і здоров'я населення, включаючи існуючі або можливі фактори ризику та їхній ступінь.

Всі вище перелічені положення актів втілюють принцип Орхуської конвенції про доступ громадськості до екологічної інформації, а також відповідають положенням ряду Директив ЄС.

Характерною особливістю права на доступ до екологічної інформації, яка відрізняє його від загальних інформаційних прав, є саме третій елемент, який виключає за звичайних умов введення обмежень щодо екологічної інформації. Однак, в умовах воєнного або надзвичайного стану, відповідно до ч. 2 ст. 64 Конституції України, окремі обмеження прав і свобод можуть встановлюватися із зазначенням строку дії цих обмежень. Зміст вищевказаних конституційних норм було відображено законодавцем ще до прийняття основного закону України у Законі «Про охорону навколишнього середовища». Зокрема, нормами цього Закону закріплено, серед основних принципів охорони навколишнього середовища, гласність і демократизм при прийнятті рішень, реалізація яких впливає на стан навколишнього середовища та формування у населення екологічного світогляду. Стаття 9 Закону [12] закріплює право кожного громадянина на вільний доступ до інформації про стан навколишнього природного середовища (екологічна інформація) та вільне отримання, використання, поширення та зберігання такої інформації, за винятком обмежень, встановлених законом; право на участь в проведенні громадської екологічної експертизи, одержання екологічної освіти.

Загальнодоступна інформація – будь-яка екологічна інформація за винятком спеціальної екологічної інфор-

мації, в свою чергу, до спеціальної екологічної інформації відносяться дані, що відображають специфіку діяльності окремих центральних галузевих органів публічного управління, які завідують питаннями оборони та національної безпеки, а також дані, які є предметом комерційної таємниці, конфіденційності та інші дані, в отриманні яких у відповідності до Закону суб'єкт права може отримати відмову. Принцип оплатності, що може бути застосований відповідними органами при наданні екологічної інформації, однак, встановлена плата за таку інформацію не може перевищувати собівартість копіювання, пошуку та підготовки інформації в тій чи іншій формі, що цілком відповідає аналогічним положенням законодавства ЄС. Кожна країна-учасниця взяла на себе зобов'язання по гарантуванню права на доступ, отримання та розповсюдженню інформації всім суб'єктам права на екологічну інформацію, відносно публікації інформації про стан навколишнього середовища, загальнодержавних та регіональних проєктах, що плануються, програмах розвитку народного господарства та інше. Такі основні зобов'язання сторін в повній мірі відображають мету Директиви 2003/4/ЄС.

Як зазначають європейські дослідники екологічного права М. Андерсон та А. Бойл, протягом певного часу деякі офіційні особи Європарламенту та Єврокомісії прагнули розширити обсяг інформації щодо екологічної діяльності ЄС і залучити громадян та громадські рухи й групи до безпосередньої участі в справі захисту довкілля. Катастрофи (такі, як Чорнобильська) свідчать, які згубні наслідки може мати брак інформації [13, р. 25-42]. Головним елементом ефективного права на доступ до інформації є те, що зацікавлені особи можуть не виявляти особливості наполегливості задля отримання інформації.

Як в українському, так і в європейському законодавстві закріплені основні принципи доступу до екологічної інформації, здійснено ратифікацію основного документу у досліджуваній сфері – Конвенцію ООН про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля (Орхуська Конвенція), здійснюється імплементація положень зазначеної Конвенції. Однак, наведений в Законі України «Про охорону навколишнього природного середовища» перелік відомостей, що відносяться до екологічної інформації, є вужчим ніж в Орхуській Конвенції та у Директиві 2003/4/ЄС.

В Україні інформаційна складова екологічної політики є надзвичайно слабкою. Очевидним є те, що виток проблеми зосереджені у відсутності системи екологічної освіти та просвіти населення, що мають формувати екологічну культуру та свідомість громадськості, тим самим насичуючи інформаційний простір цією проблематикою.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конвенція ООН про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля (Орхуська Конвенція) : Міжнародний документ від 25.06.1998 URL : <http://www.unesc.org> (дата звернення: 11.12.2020).
2. Правове регулювання відносин в сфері довкілля в Європейському союзі та в Україні / За заг. ред. В.Г. Дідика. К., 2007. 579 с.
3. Добробог Л.М. Інформаційне забезпечення реалізації прав людини на екологічну безпеку. URL : <http://www-history.univer.kharkov.ua> (дата звернення: 21.02.2021).
4. 22.Directive 2003/4/EC of the European Parliament and of the Council of 28 January 2003 on public access to environmental information and repealing Council Directive 90/313/EEC. *Official Journal of the European Union*. 2003. L 041. P. 26-32.
5. Reference for a preliminary ruling from the Najvyšší súd Slovenskej republiky (Slovak Republic) lodged on 23 August 2010 – Jozef Križan and Others v Slovenská inšpekcia životného prostredia. *Official Journal of the European Union*. 2010. C 301. P. 11-12.
6. Reference for a preliminary ruling from the Tribunal administratif de Paris (France) lodged on 12 November 2009 – Ville de Lyon v Caisse des dépôts et consignations. *Official Journal of the European Union*. 2010. C 37. P. 29.
7. Request for a preliminary ruling from the Unabhängiger Verwaltungssenat Wien (Austria) lodged on 17 June 2013 – Ferdinand Stefan. *Official Journal of the European Union*. 2013. C 274. P. 2-3.
8. About PRTR. URL : <https://prtr.unesc.org/about-PRTR> (дата звернення: 21.02.2021)
9. 177.Council Regulation (EEC) No 1210/90 of 7 May 1990 on the establishment of the European Environment Agency and the European Environment Information and Observation Network. *Official Journal of the European Union*. 1990. L 120. P. 1-6.
10. Про інформацію : Закон України від 02.10.1992 № 2657-XII / *Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 48. Ст. 650.
11. Основи законодавства України про охорону здоров'я : Закон від 19.11.1992 № 2801-XII / *Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 4. Ст. 19.
12. Про охорону навколишнього природного середовища : Закон від 25.06.1991 № 1264-XII / *Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 41. Ст. 546.
13. Boyle A.E., Anderson M.R. Human right approaches to Environmental protection. New York : Oxford University Press, 1996.